Politik og historie i E.P. Thompsons forfatterskab

En biografisk og bibliografisk gennemgang

Af Erik Schwägermann

Indledning

Edward Palmer Thompsons bog *The Making of the English Working Class* fra 1963 (herefter *The Making*) anses i dag med rette for at være en klassiker både indenfor arbejderhistorien og socialhistorien. For at kunne forstå den debat som udgivelsen af *The Making* afstedkom, og den betydning denne bog og Thomsons senere udgivelser har haft, er det nødvendigt at se på Thompsons udvikling som historiker, og de forskellige sammenhænge han har indgået i. Dette vil jeg gøre ved at tegne et portræt af Thompson og kommentere dele af hans forfatterskab.

E.P. Thompson – en biografi

Barndom og ungdom

Edward Palmer Thompson blev født i 1924. Hans fader Eward John Thompson, der var historiker og digter, havde været metodistisk uddannelsesmissionær i Indien. Han oversatte bl.a. nogle af filosoffen og nobelpristageren Rabindranath Tagores værker og underviste i indisk litteratur og historie i England. Moderen Theodosia J. Thompson var amerikaner og havde også været udsendt som missionær, hvilket der var præcedens for i hendes familie, i Libanon. Begge forældre var politisk set liberale med lille *l*, det vil sige liberale af holdning fremfor en partipolitisk position. Deres kendskab til forholdene i Indien og deres kontakter til nationalt bevidste indere – som f.eks. Jawaharlal Nehru – udgjorde ifølge E.P. Thompson grundlaget for en klar antiimperialistisk holdning i familien.[1]

Familien boede i Oxford, hvor Thompson gik i »The Dragon School« – en underskole. Han fortsatte i »Kingswood« en metodistisk privatskole, der fungerede som forberedelsesskole til universitetet. Efter endt skolegang fortsatte han på universitetet i Cambridge, hvor han først læste litteratur, men sidenhen skiftede til historiestudiet.

Folkefrontsengagement

Da storebroderen Frank som 19-årig, i 1939, meldte sig ind i det britiske kommunistparti, fulgte Thompson hans eksempel.[2] Hvornår han blev medlem af kommunistpartiet fremgår imidlertid ikke helt klart. Årsagen til denne usikkerhed kan skyldes, at Thompson opfattede sig selv som kommunist, før han formelt meldte sig ind i kommunistpartiet.

Thompsons indmeldelse i kommunistpartiet skete på et tidspunkt, hvor folkefrontsstrategien var den dominerende i kommunistpartiet. Efter 1933 skiftede Komintern fra en katastrofalt lukket og aggressiv strategi, hvor man havde stemplet socialdemokraterne som socialfascister og udelukket enhver form for samarbejde med dem og de borgerlige partier, til den såkaldte folkefrontslinie. Denne linie var langt mere åben og indebar samarbejde med både socialdemokrater og borgerlige partier for sammen med dem at imødegå den fascistiske trussel. Opbakningen bag denne linie var stor helt frem til krigens afslutning. Thompsons krigstjeneste 1942-45 lå derfor både i forlængelse af hans anti-fascistiske holdning og var i overensstemmelse med hans folkefrontsengagement samt – ikke mindst – storebroderens eksempel.

Efter krigens afslutning genoptog han sine studier ved Cambridge University, hvor han mødte sin senere kone Dorothy.[3] Dorothy Thompson, der ligeledes studerede historie, har sidenhen især skrevet om emner indenfor arbejderhistorien. I samme periode foretog han rejser til Amerika, Bulgarien og Jugoslavien. På rejsen til Bulgarien i 1947 var han og hans moder den bulgarske regerings gæster ved en mindehøjtidelighed for hans afdøde broder Frank. I Bulgarien blev Frank Thompson betragtet som nationalhelt pga. sit engagement, som engelsk forsyningsofficer, i den bulgarske partisanbevægelse. Han var blevet tortureret og henrettet af fascisterne.

Efter denne oplevelse engagerede Thompson sig i det frivillige genopbygningsarbejde i Bulgarien og Jugoslavien. I Jugoslavien var han, i sommeren 1947, kommandant for en ungdomsbrigade, der ved frivillig arbejdskraft konstruerede en over 240 kilometer lang jernbanelinie fra Somac til Sarajevo.

Undervisning og politisk arbejde

I 1948 flyttede han til Halifax i Yorkshire. Her var han tilknyttet Leeds University som underviser på dets folkeuniversitetsafdeling og Workers Education Association (WEA). Denne form for undervisningsjob betegnes som extramural teacher. Disse lærere befandt sig i en marginaliseret position i forhold til den akademiske verden. Alligevel må Thompson siges at være sluppet gennem et nåleøje i sidste øjeblik med denne ansættelse, idet kommunistiske forskere havde stærkt begrænsede karrieremuligheder og var politisk isolerede indenfor universitetsverdenen. Efter 1948 blev mange kommunistiske akademikere simpelthen skolelærere. Det er på den baggrund, at økonomen Maurice Dobbs faglige isolation i det akademiske miljø i Cambridge og historikeren George Rude's emigration i 1960 til Australien, skal ses.[4]

Thompson var i 1948-1956 politisk aktiv i kommunistpartiet, underviste og skrev på sin bog om William Morris, der udkom i 1955. Derfor kunne han kun være passivt medlem af kommunistpartiets historikergruppe. Historikergruppen, der omfattede historikere som Christopher Hill, Rodney Hilton, Eric Hobsbawm, Victor Kiernan, Raphael Samuel, John Saville, Dorothy Thompson m.fl., havde Maurice Dobb og oversætteren af Marx/Engels korrespondancen, Dona Torr som vigtige inspiratorer.

I årene 1956-57 brød Thompson, samt flere tusinde andre, med det britiske kommunistparti. Bruddet skete som en reaktion på Khrusjtjovs hemmelige tale ved det sovjetiske kommunistpartis 20. kongres – februar 1956 – og den manglende debat i det engelske kommunistparti af de afsløringer, der var blevet fremført i talen. Desuden var det en protest mod den sovjetiske invasion af Ungarn og nedkæmpelsen af opstanden i Budapest i oktober-november 1956. Inden bruddet havde John Saville og Thompson, med udgivelsen af det duplikerede tidsskrift »The Reasoner«, forsøgt at skabe en intern debat om kommunistpartiets fremtid, om demokratisk centralisme, om partiets historie osv. Bruddet fik også konsekvenser for partiets historikergruppe, idet en stor del af gruppens medlemmer enten forlod partiet eller blev ekskluderet, deriblandt Hill, Hilton, Samuel, Saville m.fl. Til trods for dette synes kontakten, mellem de historikere der blev i kommunistpartiet og dem, der forlod partiet, ikke at være ophørt. Kontakten fandt f.eks. sted i forbindelse med udgivelsen af historietidsskriftet »Past and Present«, der allerede så dagens lys i koldkrigsåret 1952. Thompson figurerer dog først som medlem af redak-

tionsgruppen i 1969. Ligeledes udgjorde »The Society for the study of Labour History«, der blev etableret i 1960, en oplagt mulighed for fortsat samarbejde i et relativt neutralt forum.

Thompson forsøgte, trods bruddet med kommunistpartiet i 1956, at holde fast ved sin politiske identitet som kommunist. Han svingede med andre ord ikke over i en anti-kommunistisk reaktion. Tværtimod argumenterede han for, at kommunismen havde enorme humanistiske potentialer, hvis frigørelse var afhængig af retten til at tænke selv. Det er bl.a. på denne baggrund, at hans angreb på W.H. Auden og George Orwell i antologien »Out of Apathy« – som han var redaktør af – skal ses. Lignende synspunkter kom også til udtryk i tidsskriftet »The New Reasoner. A quarterly journal of socialist humanism«, der blev skabt af en række expartimedlemmer og redigeret af Saville og Thompson m.fl. Det udkom i 10 numre ialt, fra sommeren 1957 til efteråret 1959. Det blev i 1959/1960 slået sammen med et andet venstrefløjs tidsskrift »Universities and Left Review«, der blandt andet havde Raphael Samuel og sociologen Stuart Hall som redaktører. Ved denne sammenlægning opstod »New Left Review«, et nyt tidsskrift der udkom første gang i januar 1960.

Kristen i New Left bevægelsen

Perioden fra 1960 og frem til 1963 indebar for Thompsons fortsat undervisningsarbejde i Workers Education Association (WEA) og i folkeuniversitetets regie, engagement i flere tidsskrifter, færdiggørelsen af *The Making of the English Working Class*, samt organisationsarbejde i New left og Campaign for Nuclear Disarmament (CND). Denne form for engagement og arbejde førte til en forståelig udmattelse af såvel Thompson som andre aktive socialister, hvilket førte til en række kriser bl.a. med hensyn til udgivelsen af »New Left Review«. Desuden var bevægelsen som helhed præget af afmatning, hvilket bl.a. havde betydning for opbakningen omkring dette tidsskrift. Som følge heraf fik »New Left Review« en ny redaktion, der skulle sikre bladets fortsatte eksistens, med historikeren Perry Anderson i spidsen.

Med Perry Anderson som redaktør ændredes tidsskriftets linie. Den nye linie orienterede sig, ifølge Thompson, i for høj grad i forhold til udviklingen i den franske filosofiske debat – på bekostning af f.eks. det indenlandske politiske stof. Dette gav anledning til en alvorlig splittelse, som trods gentagne forsøg endnu ikke synes at være overvundet. En vurdering af situationen vanskeliggøres, fordi uenigheden mellem Perry An-

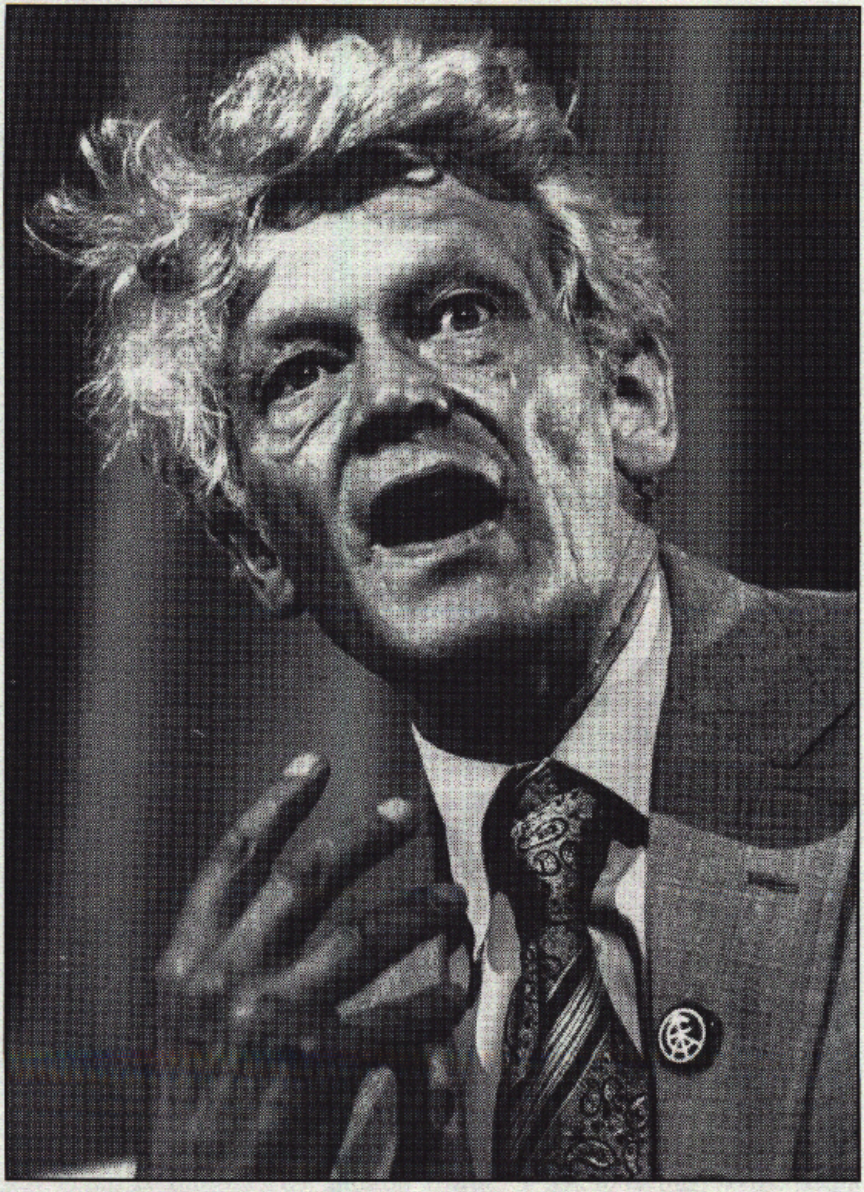

John Saville bemærkede i et brev til Thompson, at man for at kunne samarbejde og diskutere med ham skulle være udstyret med en sergents fysiske og psykiske rustning. (Polfoto)

derson og Thompson, om forholdet mellem »*the old New Left*« og »*the new New Left*«, reproduceres i den senere litteratur.[5] Uenigheden mellem de to grupper drejede sig bl.a. om forholdet mellem teori og praksis i det politiske arbejde. Den politiske isolationsfølelse, som Thompson har givet udtryk for, at han oplevede i løbet af 1960erne og 1970erne, har tilsyneladende sit udgangspunkt i denne splittelse.

Warwick University

Fra 1965 var Thompson en af hovedkræfterne bag etableringen af et center for socialhistorie på det nye universitet i Warwick, hvor han tilsyneladende underviste frem til midten af 1970erne. Hans forskning og undervisning drejede sig i denne periode hovedsageligt om engelsk 1700-tals historie.

Det kommer flere steder til udtryk, at Thompson har et ambivalent forhold til universitetsmiljøet. Dette skal uden tvivl ses i relation til hans tidligere undervisningserfaringer i Workers Education Association (WEA), folkeuniversitetets regie o.lign., hvis rekrutteringsgrundlag må have adskilt sig fra universitetsmiljøets – både med hensyn til social sammensætning, aldersfordeling og politisk orientering. Desuden har stillingen på universitetet i Warwick uden tvivl betydet en væsentlig administrativ arbejdsbyrde, hvilket igen har betydet en tilsvarende begrænsning af den tid, der var tilovers til forskning og undervisning i historie. I 1970 blev han involveret i afsløringen af et hemmeligt politisk arkiv på universitetet i Warwick, som universitetsledelsen havde oprettet. Dette arkiv indeholdt informationer om både nogle af lærerne og nogle af de studerende. Dette førte til udgivelsen af flere artikler og en bog, der afslørede diverse krænkelser af såvel den akademiske frihed, som almindelige borgerrettigheder.[6]

Historikeren som politisk kommentator

Fra midten af 1970erne arbejdede Thompson dels som freelance historiker og politisk kommentator, dels som gæsteprofessor ved en række amerikanske universiteter. Desuden udkom »Whigs and Hunters« og »Albion's Fatal Tree« i 1975, hvori Thompson diskuterede retsopfattelser i 1700-tallet. I samme periode var han meget aktiv i retssikkerhedsdebatten i England bl.a. i forbindelse med retssagen mod Crispin Aubrey, John Berry og Duncan Cambell – den såkaldte ABC-trial. De havde vi-

derebragt informationer, der var omfattet af *The Official Secret Acts.* Retssagen stillede spørgsmål ved de skiftende regeringers anvendelse af dette lovkompleks, som tilsyneladende giver den til enhver tid siddende regering og den eksisterende administration vide muligheder for at kontrollere, hvilke informationer landets borgere kan få adgang til. Noget lignende gjorde sig, ifølge Thompson, gældende i forbindelse med Falklandskrigen, hvor myndighedernes kontrol med adgangen til informationer gjorde det muligt at give et stærkt selektivt billede af krigens egentlige forløb. Dette billede gjorde regeringen Thatcher så brug af i sin valgpropaganda.

Det politiske engagement i f.eks. ABC-retssagen gav altså historikeren Thompson al mulig grund til at diskutere det historiske grundlag for Englands retstradition, jurysystemet samt politiets og anklagemyndighedens fremfærd. Ligesom den historiske baggrund gav ham et godt afsæt til at pege på de hindringer borgerne mødte, hvis de ville have adgang til de informationer, der er nødvendige for at kunne føre en egentlig demokratisk debat.[7]

I slutningen af 1970erne udgav Thompson *The Poverty of Theory and other essays,* en samling politiske og historiografiske essays. Desuden udgav han en række artikler og anmeldelser indenfor det socialhistoriske område.

Fra 1980 synes hele hans engagement at være bundet i det internationale fredsarbejde, dels var han involveret i det genoplivede Campaign for Nuclear Disarmament (CND), og dels var han med til at oprette European Nuclear Disarmament (END). Dette præger udgivelser som *Protest and Survive, Notes on Exterminism, the Last Stage of Civilization, Beyond the cold war* m.fl. I 1988 udgav han science-fiction romanen *The Sykaos papers,* der netop tog sit udgangspunkt i de spørgsmål, han havde arbejdet med indenfor fredsbevægelsen, f.eks. om den kolde krig i 1980erne, det militærindustrielle-kompleks osv.

En række essays, anmeldelser m.m. fra slutningen af 1980erne kunne tyde på, at Thompson er vendt tilbage til sit arbejde som historiker, hvilket stemmer overens med et ønske udtrykt af ham under en paneldebat arrangeret af Radical Historians Organization i 1985.[8] Allerede i midten af 1970erne fortalte Thompson om flere påbegyndte værker, der næsten var færdige. Det drejer sig om en række studier i engelsk socialhistorie i det 18. århundrede, der allerede i 1976 havde den planlagte titel *Customs in Common,* desuden en monografi om William Blake og flere andre værker. Færdiggørelsen og udgivelsen af disse har trukket i langdrag på

grund af hans politiske arbejde. Det ville være urimeligt at beklage denne forsinkelse set på baggrund af det væsentlige arbejde, Thompson har lagt i fredsbevægelsen. Dog må man håbe, at disse værker vil blive færdiggjort og udgivet.

Ved ovennævnte paneldebat beklagede Thompson, at han ikke var ajour med den nyere forskning og stillede selv spørgsmålet: »If and when I return, will it be with a different eye?«.[9] Det vil det sandsynligvis, men der er ingen grund til at tro, at resultatet vil blive ringere af den grund.

Forfatterskabet

William Morris. Romantic to Revolutionary

Thompsons monografi om William Morris udkom i 1955 på forlaget Lawrence and Wishart og blev genudgivet i 1976 på forlaget The Merlin Press. Dette værk om forfatteren, kunsthåndværkeren og socialisten William Morris skrev Thompson, medens han endnu var medlem af det britiske kommunistparti. Det prægede førsteudgaven, og Thompson har siden udeladt disse ting og kommenteret hvorfor i efterordet til andenudgaven. Morrisstudiet blev desuden til på baggrund af hans undervisning, som extramural teacher i Nordengland.

Bogen overskred faggrænserne mellem litteraturhistorie, litteraturvidenskab og historie. Overskridelsen af faggrænserne var affødt af hans elevers reaktion på f.eks. William Morris. Disse elever, der fortrinsvis bestod af fagligt engagerede arbejdere, opfattede William Morris som en ligegyldig »fuddy-duddy« (gammelt nussehoved).

Da Thompson ville finde ud af, hvad der lå til grund for denne holdning, nåede han selv frem til, at meget af det der var skrevet om William Morris nærmest var ulidelig læsning. Den eksisterende litteratur så aldrig på William Morris i sin helhed. Man udelod stort set den politiske baggrund for William Morris' virke. Hans senere socialistiske engagement blev forbigået (det samme gør sig forøvrigt gældende den dag i dag, hvor William Morris og hans ting stadig fremstilles som sukkersøde og ufarlige).

Derfor måtte Thompson skrive en bog om William Morris, der inddrog såvel manden, kunsthåndværkeren og socialisten, samt det samfund han var en del af. Bogen lægger vægten på en diskussion af den romantiske traditions betydning for William Morris' virke og diskuterer forholdet mellem denne tradition og den tidlige socialisme i England. Endvi-

dere beskrives de tidlige socialistiske bevægelsers udvikling i England, herunder magtkampen og fraktionsdannelsen mellem Social-Democratic Federation og Socialist League. Magtkampen mellem Socialist-Democratic Federations leder Henry Hyndman og William Morris m.fl. førte til dannelsen af Socialist League, der fik William Morris som leder.

Et centralt tema i bogen er de moralske visioners betydning. Her stilles William Morris' moralske visioner overfor Marx's/Engels' samfundsteorier og analyser. Det, der var væsentligt for Thompson, var at få (gen)indsat de moralske spørgsmål på den socialistiske dagsorden. Thompson formulerede dette som en polemik mod det britiske kommunistpartis og partiet Labour's udeladelse af moralske overvejelser i den politiske debat i 1950erne.

Der lå altså på flere måder en klar politisk motivation bag Thompsons overskridelse af de fagnormer og -grænser, der var gældende indenfor universitetets kerneinstitutioner.[10] William Morris monografien gik imidlertid i glemmebogen, da den hverken blev taget op af New Left bevægelsen eller de litterære eller akademiske institutioner.

The Making of the English Working Class

Den glemsel William Morris monografien (fra 1955) blev genstand for, indtil en fornyet interesse for William Morris førte til en genudgivelse i 1976, blev årsag til følgende lille anekdote. Under en diskussion mellem to canadiske historikere udtalte den ene, at han foretrak Thompsons bog om William Morris fremfor hans *tidligere* værk om den engelske arbejderklasse.[11]

The Making of the English Working Class udkom for første gang i 1963 på forlaget Victor Gollanz og blev genoptrykt flere gange. I 1968 blev den udgivet som Pelican bog nr. 1000 (en jubilæumsudgave) på forlaget Penguin Books, hvor den frem til 1985 var blevet solgt i over 180.000 eksemplarer. [12] Det var med dette værk, at Thompsons navn blev slået fast.

Ligesom bogen om William Morris blev *The Making* til på baggrund af Thompsons undervisning, som extramural teacher, i Nordengland. Desuden er *The Making* præget af Thompson's brud med kommunistpartiet samt hans aktive arbejde i New Left bevægelsen og Campaign for Nuclear Disarmament (CND). Det er vel egentlig disse forskellige erfaringer, der gør bogen så levende og vedkommende.

Bogen består af tre dele. Første del *The Liberty Tree* fortæller om en række alternative sekulære og religiøse traditioners betydning for den ra-

»Thompsons erklærede mål med at skrive The Making var at redde arbejderklassens glemte eller fortrængte personligheder, bevægelser, traditioner og kultur«. Karikaturtegneren har ikke ment, det var nok med hans egen kommenterende streg, men har ovenikøbet valgt at bygge sin tegning over et Præ-raphaelitisk billede af E.Burne-Jones, der var W. Morris' nærmeste ven og kollega. (Karikaturtegning fra Henry Abelove »Visions of History«, Manchester 1983)

dikale politiske bevægelse i slutningen af 1700-tallet i England. Anden del *The Curse of Adam* drejer sig især om, hvordan de arbejdere, der levede under den industrielle revolution, oplevede konsekvenserne af den. Tredie del *The Working Class Presence* beskriver forskellige former for folkelig radikalisme. Tilsammen dækker de tre dele tidsperioden 1790-1832.

Thompsons erklærede mål med at skrive *The Making* var at redde arbejderklassens glemte eller fortrængte personligheder, bevægelser, traditioner og kultur.[13] Ved at rekonstruere denne del af arbejderklassens historie forsøgte Thompson at skabe grundlaget for en historisk bevidsthed hos bl.a. de fagligt engagerede arbejdere, han underviste i Nordengland. Han ville fortælle dem, at de godt kunne selv, at de havde en række forbilleder, traditioner og en kultur, der viste dette. Ved at give arbejderne en plads i historien, kunne andre for det første ikke ignorere dem, og for det andet kan en øget historisk bevidsthed føre til selv-bevidsthed om egen handlekraft.

Denne form for arbejderhistorie er sidenhen blevet betegnet som »history from below« eller »history from the bottom up«. Den adskilte sig fra den traditionelle arbejderhistorie, der fortrinsvis beskæftigede sig med arbejderbevægelsens og arbejderpartiernes institutioner og elite. Thompson rettede altså en kritik mod både den traditionelle arbejderhistorie, og en parallel tendens, der reducerede arbejderne til passive ofre.

Desuden kritiserede Thompson en funktionalistisk orienteret opfattelse af samfundet, hvor kriser sås som en anormal tilstand og var udtryk for, at samfundet var i ubalance. Han rettede ligeledes en kritik mod den økonomiske determinisme, indenfor dele af den marxistiske forskning, der i realiteten reducerede arbejderne til produkter af en socio-økonomisk udvikling. Disse tendenser udelukkede på forhånd mulighederne for, at arbejdere – og andre – kunne forandre deres situation gennem handling.[14] For at imødegå disse opfattelser måtte Thompson derfor vise, at arbejderne på baggrund af deres erfaringer og gennem deres handlinger forsøgte at få inflydelse på deres situation, og at der fandtes eksempler på, at det var lykkedes for dem.

En central tese i *The Making* er, at der eksisterede en politisk undergrundstradition, der forbandt forskellige bevægelser fra jakobinismen (den radikale politiske tradition i slutningen af 1790erne), over luddismen (ca. 1811-1816), til chartismen (en politisk reformbevægelse ca. 1838-1848).[15]

Luddismen var en af de bevægelser, der havde fået en stedmoderlig

behandling i historieskrivningen.[16] Luddisterne var en form for maskinstormere, der på grund af deres veludviklede organisationsgrad og generelt høje faglige bevidsthed adskilte sig fra det, man almindeligvis forstår ved maskinstormere.[17] Fra at være en form for faglig bevægelse udviklede luddismen sig til en oprørsbevægelse, hvis mål bevægede sig på grænsen til det revolutionære. Denne udvikling hang sammen med den politiske undertrykkelse, der satte ind efter den franske revolution og den heraf følgende revolutionsskræk.

Undertrykkelsen omfattede f.eks. en kriminalisering af enhver form for faglig organisering, der kunne mistænkes for at have til formål at ændre arbejdernes vilkår. Ligesom den omfattede en væsentlig begrænsning af arbejdernes forsamlingsfrihed og ytringsfrihed – også set i forhold til den samtidige målestok. Ydermere blev maskindestruktion og en række andre forseelser, der var forbundet med luddisternes aktioner, straffet med døden.

Luddisternes aktioner foregik i tre forskellige geografiske regioner i England, og deres kernestyrker rekrutteredes fra tre fagområder. Det drejede sig om henholdsvis the framework-knitters i Nottinghamshire regionen, the croppers i Yorkshire regionen og the handloom weavers i Lanchashire regionen.[18] Deres aktioner antog forskellige former afhængig af løn- og arbejdsvilkår, maskinernes placering (om de var samlet i en fabrik eller var fordelt på små værksteder eller lignende) og myndighedernes reaktion. Således var the framework-knitters aktioner ikke rettet mod maskinerne som sådan, men mod løn- og arbejdsvilkårene. The handloom weavers var ligeledes rettet mod forringede løn- og arbejdsvilkår, for selvom de maskindrevne væve udgjorde en potentiel trussel for væverne, var truslen på dette tidspunkt mere af psykologisk art. The croppers var den eneste faggruppe, hvis aktioner direkte var rettet mod maskiner, da nogle af disse (the gig-mill og the shearing frame) faktisk udgjorde en trussel for deres fag. Nottinghamshire luddisterne kunne anvende en guerilla lignende aktionsform, fordi maskinerne ofte stod hos den enkelte framework-knitter og derfor var spredt udover regionen. I begyndelsen anvendte Yorkshire luddisterne også denne taktik, men skiftede over til væsentligt større enheder, fordi deres mål blev større og ofte lå i nærheden af byer, hvor der var risiko for en konfrontation med militæret. Lanchashire luddisternes mål var fra starten af større fabrikker, hvilket udelukkede en taktik baseret på små enheder.

Det væsentlige i Thompsons luddismefortolkning var hans karakteristik af deres aktioner som værende en *bevidst* reaktion på grundlæggende

økonomiske og sociale forandringer. Hermed afviste han fortolkninger, der blot så luddismen som et produkt af de forringede økonomiske forhold, der var fulgt i kølvandet på krig, handelsblokader og dårlige høstresultater: »Luddism must be seen as arising at the crisis-point in the abrogation of paternalist legislation, and in the imposition of the political economy of laissez faire upon, and against the will and conscience of, the working people«.[19]

Citatets første del fokuserer på betydningen af den paternalistiske lovgivnings ophævelse. Størstedelen af denne lovgivning (eksempelvis Statute of Artificers fra 1563) havde oprindeligt haft et kontrollerende formål som f.eks. at sikre arbejdskraftens stabilitet, begrænse dens mobilitet, sørge for den fornødne arbejdskraft til landbruget, sikre arbejdstidens længde osv. Men lovgivningen indeholdt også en lang række bestemmelser om løn- og prisfastsættelse, lærlingeforhold med mere. Forordningerne har sikkert mere været et udtryk for, hvordan myndighederne synes, det burde være, end hvordan det rent faktisk var. Men med det kapitalistiske samfunds udvikling forandres lovenes sammenhæng og dermed også deres værdi for både arbejdsgivere og arbejdere. Ihvertfald havde dele af den arbejdende befolkning formået at unddrage sig myndighedernes kontrol og sikret sig en række fordele. Fra at have været en repressiv lovgivning fortolkedes den paternalistiske lovgivning, især af de faglærte arbejdere, som en beskyttelseslovgivning. Man bør derfor ikke undervurdere den chokeffekt, som den drastiske afvikling af hele lovgivningskomplekset (det kulminerede i perioden 1803-1814) var for arbejderne. Situationen blev yderligere forværret af, at der ikke blev vedtaget nogen form for erstatningslovgivning. Dette var hovedårsagen til, at de faglærte arbejdere forsøgte at genoplive hensygnende regler og forordninger.

Ved at afvikle den paternalistiske lovgivning fjernede myndighederne en væsentlig hindring for laissez faire politikkens gennemførelse, idet faglærte arbejdere indtil da havde forsøgt at imødegå undergravningen af løn og faglige normer gennem parlaments-ansøgninger og via retslige søgsmål. Afviklingen af den paternalistiske lovgivning var derfor en forudsætning for laissez faire politikkens gennemførelse, der i sin karakter var antistatslig. Laissez faire ideologien var baseret på en antagelse om, at der gennem de økonomiske særinteressers frie sammenstød ville blive skabt en orden. Dette krævede et marked, hvor alle frit – og i princippet på lige vilkår – kunne sælge deres varer. Dette selvregulerende og frit konkurrerende marked skulle ideelt set sikre udviklingen af rationelle

produktionsmetoder og en forøgelse – og udbredelse – af nationens rigdom.

Fordelene for arbejderne ved en sådan udvikling var imidlertid langt fra indlysende, da den reducerede dem til en vare. Proletariseringen af arbejderne medførte derfor en række reaktioner mod gennemførelsen af denne politik og økonomi. Man kan ikke blot karakterisere disse reaktioner som præ-industrielle og reaktionære, da sådanne reaktioner var arbejdernes eneste mulighed for at få indflydelse på det politiske liv, de var udelukket fra. Dette bliver endnu tydeligere, når man sammenholder det med, at statsmagten (med f.eks. »The Combination Acts« fra 1799) gennemførte en række ensidige lovgivningsindgreb mod en begyndende fagforenings organisering, hvilket indebar en systematisk illegalisering af faglige aktiviteter og institutioner. Herved fremstod laissez faire ideologien som en snævert legitimerende ideologi, der var rettet mod arbejderne.

Thompson forsøgte at vise, at luddisternes aktioner var forankret i en række faglige og samfundsmæssige normer. Hvis dette var tilfældet, ville det betyde, at deres aktioner ikke var marginaliserede, som f.eks. pionererne på området The Hammonds mente, men tværtimod nød en opbakning både indenfor deres faglige område og i befolkningen.[20]

Thompsons forsøg på at rekonstruere luddismens historie var forbundet med en række kildemæssige problemer. Kildematerialet er præget af en ubalance, idet det altovervejende er forfattet af personer, der var eksterne i forhold til luddismens sociale basis. Kilderne bar præg af, at kløften mellem arbejderklassen og det øvrige samfund i denne overgangsperiode blev større, hvilket førte til en isolering af arbejderklassen. Dette hang sammen med, at der især i de nye industrielle områder udvikledes nye institutioner, normer og adfærdsmønstre. Isoleringen var imidlertid ikke kun et produkt af udviklingens pres på arbejderne, men i lige så høj grad en følge af arbejderklassens voksende solidaritet. Altså en solidaritet, der både var indad- og udadrettet (med hinanden og mod de øvrige klasser). Der eksisterede således to kulturer i England, hvilket går igen i det overleverede kildemateriale, der er præget af, at det er myndighedernes vurdering af urolighederne, der er tale om. Luddisterne selv efterlod meget få skriftlige kilder. For det første på grund af den kriminalisering de blev udsat for, for det andet fordi de ikke havde en skriftlig kultur.

På grund af disse problemer foretog Thompson en ny analyse og vurdering af det primære kildemateriale, hvoraf størstedelen fandtes samlet i »The Home Office Records«. Thompson påpeger, at de af myndighederne udarbejdede rapporter, på trods af kildernes manglende repræsentati-

vitet, imidlertid var et reelt forsøg på at kortlægge luddismen udfra ønsket om at sikre samfundsordenens stabilitet. Myndighedernes rapporter var bl.a. baseret på informationer, der indkom fra de spioner, som myndighederne havde placeret for at komme tæt ind på livet af bevægelsen. Selv om meget af materialet ikke var bæredygtigt i en retssammenhæng og sjældent blev brugt i en sådan, udgjorde det et vigtigt instrument i forfølgelsen af luddisterne og andre undergrundsgrupper. Det var udfra en vurdering af spionernes økonomisk betingede motiver, at The Hammonds havde afvist at give deres rapporter kildestatus i forhold til urolighederne i denne periode.[21] Hertil påpeger Thompson, at udelukkelsen af disse kilder hang sammen med The Hammonds ønske om at marginalisere luddismens radikalitet og anvendelse af vold i forhold til fagbevægelsen.

Trods spionrapporternes tendentiøse karakter inddrog Thompson dem i sin fortolkning af luddismen. For det første fordi de udgjorde en stor del af primærkilderne, og for det andet fordi disse rapporter viser noget om de midler, og den undertrykkelse, myndighederne anvendte overfor luddisterne. Desuden gav de sammen med det øvrige kildemateriale (såsom trussels-breve, luddisternes indbyrdes korrespondance osv.) et langt mere nuanceret billede af urolighederne. Et billede der stemte langt bedre overens med den litterære tradition, sådan som den f.eks. kom til udtryk i Charlotte Bronté's roman *Shirley* fra 1849. Ligeledes stemmer det billede, som spionrapporterne gav af urolighederne, godt overens med den lokalhistoriske tradition fra slutningen af 1800-tallet, der var baseret på den mundtlige overlevering og på interviews med luddisternes yngre familiemedlemmer og lignende. Thompsons vurdering af denne tradition er, at den tiltrods for diverse fejl og mangler, i det store hele er korrekt.[22]

Det er på denne måde lykkedes for Thompson at lave en rekonstruktion, der tilgodeser hele det tilgængelige kildemateriale, uden på forhånd at måtte udelukke dele af det som utroværdigt.

Thompsons luddismefortolkning, der har central placering i *The Making* og udgør en integreret del af dette værk, er et typisk eksempel på, hvordan han ved hjælp af en utraditionel kildeanalyse og udfra en række teser har skabt en spændende rekonstruktion. Hans fortolkning har dannet grundlag for en levende forskningsdebat, og *The Making* indtager således en væsentlig position indenfor den engelske historiografi.[23] Bogen har endvidere været en inspirationskilde langt udover historieforskningens faglige grænser.

Thompsons senere forfatterskab

Efter udgivelsen af *The Making* blev Thompson ansat på Warwick University, hvor han forskede og underviste i det 18. århundredes socialhistorie.

Da Thompson i et interview blev spurgt om, hvorfor han vendte sig mod det 18. århundredes socialhistorie, fremfor at fortsætte i forlængelse af den periode han havde beskæftiget sig med i *The Making*, gav han tre forskellige grunde til dette.[24] For det første ville han ikke trænge ind på sin kones forskningsområde. For det andet ville han gerne gå mere i dybden med nogle af de folkelige bevægelser, han havde skrevet om i første del af *The Making*. For det tredie gav etableringen af Center for the Study of Social History, de administrative forpligtelser og undervisningen på Warwick University ikke overskud mere. Perry Anderson mener derimod, at det skyldes, at Thompson selv nærede betænkeligheder i forbindelse med de fortolkningsmæssige problemer, hans fremstilling af arbejderklassens udvikling havde rejst i forhold til den chartistiske periode og 1850ernes dødvande.[25] Så vidt jeg kan se, skyldes Thompsons orientering mod det 18. århundredes historie snarere historikerens faglige tilbøjelighed til at søge efter forklaringer i forudgående perioder, forhold eller hændelser. Således har Thompson bevæget sig fra 1880erne, med bogen om William Morris, til 1790-1832 i *The Making* og derfra tilbage til det 18. århundredes historie.

I det 18. århundredes socialhistorie i England ville Thompson finde svar på en del af de kursorisk behandlede fænomener og uafklarede spørgsmål, der var i *The Making*. Thompson har sidenhen taget fat på flere af disse spørgsmål, hvilket har ført til udgivelse af artikler om arbejdstidsnormer og arbejdsdisciplin i forbindelse med overgangen til den industrielle revolution, fødevare-opstande, konesalg m.m.[26] Uanset om Thompson skriver om luddisme, fødevare-opstande, konesalg eller lignende, pointerer han, at sådanne handlinger skal ses i relation til de samtidige normer, samtidens værdisystemer, deres traditioner, klasser, de sociale forhold osv. Kun på *denne* måde kan man forstå fortidens handlinger, der uden for deres kontekst kan fremstå som uforklarlige eller irrationelle.

Med *The Poverty of Theory* fra 1978 befinder Thompson sig tilsyneladende milevidt fra den Thompson, der skrev bogen om William Morris, *The Making* og *Whigs and Hunters*. Hans bevægelse fra at skrive om konkrete

historiske emner og perioder til at skrive et polemisk essay, der udgør et frontalt angreb på den franske filosof Louis Althussers teoretiske antihumanisme, kan forklares med, at Thompson fra 1965 og frem til engang i midten af 1970erne var engageret indenfor universitetsmiljøet. Ifølge Thompson havde den strukturelle marxisme fået en dominerende position indenfor dette miljø, hvilket havde sat sit præg på dele af den nyere historieforskning. Thompson følte sig derfor nødsaget til at forsvare historieforskningens metoder og begreber overfor Althussers komplekse matematisk inspirerede og lukkede system. Dette indebar, at han måtte gøre rede for sin egen position, og de begreber han anvender, hvilket endnu engang har givet anledning til megen debat.[27]

Afslutning

Ligesom Thompson udnyttede sine erfaringer fra sit politiske engagement, når han f.eks. skrev om luddisterne, så bruger han også sine erfaringer som historiker, når han skriver om politiske emner. Dette gør han ved at anlægge en historisk synsvinkel i sine analyser af politiske spørgsmål. I sine mere satiriske politiske skrifter gør han det ved at spille rollen som den politisk tvivlsomme historiker E.P. Thompson, der er under overvågelse af det engelske efterretningsvæsen. Eller ved at lege at han har fundet nogle kilder fra en af sine forfædre »Squire Edwd Tomson«, hvorved han fra 1600-tallets distancerede position kan kommentere vor tids politiske spørgsmål. Denne leg med genrer, flertydige titler (såsom *Writing by candlelight* og *Albion's fatal tree*) afslører Thompsons litterære kunnen. Disse evner, og hans ambitioner om at ville være digter ligesom faderen og broderen, har gjort, at han formår at skrive historiske værker, hvis litterære kvalitet er forbilledlige.

Litteraturliste

I de tilfælde hvor der er flere udgaver af det pågældende værk, angives årstallet for førsteudgivelsen før skråstregen, derefter angives årstallet for den anvendte udgave.

Bøger af E.P. Thompson:
E.P. Thompson: Beyond the cold war, New York 1982.
E.P. Thompson: Double exposure, London 1985.
E.P. Thompson: The Heavy Dancers, London 1985.
E.P. Thompson: The Making of the English Working Class, Harmondsworth 1963/1982.
E.P. Thompson: The Poverty of Theory and other essays, London 1978/1980.

E.P. Thompson: The Sykaos papers, New York 1988.
E.P. Thompson: Whigs and Hunters, Harmondsworth 1975/1985.
E.P. Thompson: William Morris. Romantic to Revolutionary, New York 1955/1976.
E.P. Thompson: Writing by candlelight, London 1980.

Digte af E.P. Thompson:
E.P. Thompson: Infant and Emperor. Poems for Christmas, London 1983.

Redigerede værker af E.P. Thompson m.fl.:
E.P. Thompson: Albion's Fatal Tree, New York 1975.
E.P. Thompson: Exterminism and cold war, London 1982.
E.P. Thompson: Family and Inheritance. Rural Society in Western Europe 1200-1800, Cambridge 1976/1979.
E.P. Thompson: Mad Dogs, London 1986.
E.P. Thompson: Protest and Survive, Harmondsworth 1980/1982.
E.P. Thompson: The Unknown Mayhew, Harmondsworth 1971/1984.

Artikler af E.P. Thompson:
E.P. Thompson: Eighteenth Century English Society: Class Struggle without Class?, i Social History Vol. 3 No. 2, May 1978, pp. 133-165.
E.P. Thompson: Folklore, Anthropology and Social History, i Indian Historical Review No. 3, 1976-1977.
E.P. Thompson: The Moral Economy of the English Crowd in the Eighteenth Century, i Past and Present No. 50 1971, pp. 76-136.
E.P. Thompson: Patrician Society, Plebian Culture, i Journal of Social History Vol. 7, No. 4, Summer 1974, pp. 382-405.
E.P. Thompson: Time, Work-discipline, and Industrial Capitalism, i Past and Present No. 38 1967, pp. 56-97.

Bøger og artikler om E.P. Thompson og engelsk historiografi:
Perry Anderson: Arguments Within English Marxism, London 1980, heri findes en god bibliografi.
Harvey J. Kaye: The British Marxist Historians, Oxford 1984.
H.J.Kaye and K.McClelland: E.P. Thompson. Critical Perspectives, Cambridge 1990.
Preben Kaarsholm: Engelske excentrikere, i Kultur og Klasse 43, København 1982, pp.5-41.
Bryan D.Palmer: The Making of E.P. Thompson: Marxism, Humanism, and History, Toronto 1981, heri findes en kronologisk opbygget bibliografi.
Gregor McLennan: E.P. Thompson and the discipline of historical context, i Richard Johnson m.fl.: Making Histories. Studies in history-writing and politics, London 1982.
Raphael Samuel: British Marxist Historians 1880-1980, i New Left Review No. 120 March/April 1980, London 1980, pp. 21-96.

Noter

1. Mike Merrills interview af E.P. Thompson, i Henry Abelove et al: Visions of history, Manchester 1983, p. 11.
2. Materialet er flertydigt med hensyn til hvornår Thompson meldte sig ind i kommunistpartiet. I Henry Abeloves anmeldelse af E.P. Thompsons »The Poverty of Theory«, i History and Theory No. 21, Middletown Conneticut 1982, p. 135 figurerer året 1942. I John Mortimers interview med Thompson, i John Mortimer: In Character, London 1983, p. 101 siger Thompson, at han var kommunist som 16-årig – dvs. i 1940.
3. Preben Kaarsholm: Engelske excentrikere, i Kultur og Klasse 43, København 1982, p. 14. Her skriver Kaarsholm, at Thompson aldrig gjorde sin universitetsuddannelse færdig. Tilsyneladende er der tale om, at Thompson færdiggør en universitetsgrad efter 1945, men ikke fortsætter med en højere grad.
4. E.J. Hobsbawm: The Historians' Group of the Communist Party, i Maurice Cornforth (ed.): Rebels and their Causes – Essays in honour of A.L. Morton, London 1978, pp. 25, 44. John Cannon et al: The Blackwell Dictionary of Historians, Oxford 1988, p. 361.
5. The Poverty of Theory and other essays, London 1978, pp. 35-38, 101-105. Perry Anderson: Arguments Within English Marxism, London 1980, pp. 131-140. Harvey J. Kaye: The British Marxist historians, Oxford 1984. Bryan D. Palmer: The Making of E.P. Thompson: Marxism, Humanism, and History, Toronto 1981.
6. E.P. Thompson: Warwick University Limited, Harmondsworth 1970. E.P. Thompson: Writing by candlelight, London 1980, pp. 13-27, 29-37, 129. Preben Kaarsholm: Engelske excentrikere, i Kultur og Klasse 43, København 1982, p. 14. Kaarsholm påpeger, at Thompson siger sin stilling ved Warwick University op i 1970. Kaye angiver opsigelsestidspunktet til midten af 1970erne, i Harvey J.Kaye: British Marxist historians, Oxford 1984, p. 170.
7. Ralph Miliband: Capitalist democracy in Britain, Oxford 1982, pp. 79-85, 104-105. Heri diskuterer Miliband statsadministrationens og den siddende regerings forskellige muligheder for at udøve indirekte og direkte kontrol med adgangen til information. E.P. Thompson: Writing by candlelight, London 1980, pp. 91-97, 99-111, 113-133. E.P. Thompson: Beyond the cold war, New York 1982, pp. 189-196.
8. Paneldebatten findes refereret i Radical History Review 36, September 1986, New York, pp. 26-45.
   Siden 1987 er bl.a. udgivet E.P. Thompson: On the Rant, i London Review of Books, Vol. 9. No. 13, 9. July 1987, pp. 9-10. Sidenhen genudgivet i Geoff Eley and William Hunt (ed.): Reviewing the English Revolution, London 1988, pp. 153-160 (Der er tale om en anmeldelse af J.C. Davis: Fear, Myth and History: The Ranters and the Historians). E.P. Thompson: Wordsworth's crisis, i London Review of Books 10(22), London 8. December 1988, pp. 3-6 (der er tale om en anmeldelse af Nicholas Roe: Wordsworth and Coleridge: The Radical Years).
9. Radical History Review 36, September 1986, New York 1986, p. 39.
10. Raymond Williams: Politics and Letters. Interviews with New Left Review, London 1979, pp. 73-74. Heri pegede Raymond Williams på sine egne og Thompsons mål med deres undervisning. E.P. Thompson: William Morris. Romantic to Revolutionary, New York 1976, p. 817. Se også John Goode: E.P. Thompson and »The Significance of Literature«, i Harvey J. Kaye and Keith McClelland (eds.): E.P. Thompson. Critical perspectives, Cambridge 1990, p. 183.

11. Bryan D. Palmer: The Making of E.P. Thompson: Marxism, Humanism and History, Toronto 1981, p. 27.
12. Fifty Penguin years, Harmondsworth 1985, p. 79.
13. E.P. Thompson: The Making of the English Working Class, Harmondsworth 1982, pp. 11-12.
14. E.P. Thompson: ibid., pp. 8-10.
15. E.P. Thompson: ibid., pp. 526 note 2, 528, 546, 645 inklusiv note 3, 654-655, 732 inklusiv note 5, 733, 924.
16. Navnet Luddisterne stammer fra fortællingen om Ned Ludd. Læredrengen Ned Ludd havde, pga. uoverensstemmelser med sin mester, smadret hans væv. Når Luddisterne, pga. urimeligheder i arbejdsforholdene, ville stille krav om ændringer, sendte de forinden et trusselsbrev, til mesteren eller fabriksejeren, underskrevet med General Ludd.
17. E.P. Thompson: The Making of the English Working Class, Harmondsworth 1982, p. 604.
18. The framework-knitters var en form for hosebindere, der arbejdede på en særlig strikkemaskine. The croppers sørgede for færdigbehandlingen af uldstofferne bl.a. ved at skære luven til. The handloom weavers var vævere, der arbejdede på almindelige håndrevne væve. I John L. og Barbara Hammond: The Skilled Labourer, London 1979, pp. 38-76, 112-167, 181-278 gives der både en grundig beskrivelse af faget og baggrunden for uroligheder.
19. E.P. Thompson: The Making of the English Working Class, Harmondsworth 1982, p. 594.
20. J.L. og B.Hammond: The Skilled Labourer, London 1979, pp. 190, 215, 272-274. E.P. Thompson: The Making of the English Working Class, Harmondsworth 1982, pp. 508, 576, 606.
21. J.L. og B. Hammond: The Skilled Labourer, London 1979. Se især pp. 222-245, 273-274, 279-303.
22. Dette fremgår af forordet til genudgivelsen af Frank Peels bog fra 1880, hvor Thompson kommer med en kritisk vurdering af Frank Peels arbejde som lokalhistoriker, og de metodiske problemer som den mundtlige overlevering indebærer. Frank Peel: The Rising of the Luddties, Chartists and Plugdrawers, London 1968.
23. Se f.eks. F.K. Donnelly: Ideology and early English working-class history: Edward Thompson and his critics, i Social History No. 2 1976, pp. 219-238 og Harvey J. Kaye and Keith McClelland (eds.): E.P. Thompson. Critical Perspectives, Cambridge 1990.
24. Mike Merrill: Interview af E.P. Thompson, i Henry Abelove et al. Visions of History 1983, pp. 14-15.
25. Perry Anderson: Arguments within English Marxism, London 1980, pp. 30-49. Heri findes en kritik og diskussion af The Making, herunder hele problemstillingen om, hvornår arbejderklassen egentlig kan siges at være skabt.
26. E.P. Thompson: »Time, Work-discipline and industrial Capitalism«, i Past and Present No. 38 Oxford 1967, pp. 56-97; »The Moral Economy of the English Crowd in the Eighteenth Century«, i Past and Present No. 50, Oxford 1971, pp. 76-136; »Patrician Society, Plebian Culture«, i Journal of Social History Vol. 7, No. 4, Summer 1974, pp. 382-405.
27. Se debatten i Raphael Samuel (ed.): Peoples History and Socialist Theory, London 1981, pp. 375-408.